

BIBLIOTEKA

929

566

S. I. PRIFTI

Figura
e Skënderbeut
simbol
i popullit të vet

92(496-5)

566

S

Biblioteka Pedagogjike

STEFAN I. PRIFTI

FIGURA E SKËNDERBEUT,
SIMBOL I POPULLIT TË VET

~~47868~~

23336

LIBRARI I MËSHTRESËVE
DREKTORAT I MËSHTRESËVE

SHTËPIA BOTUESE E LIBRIT SHKOLLOR
TIRANË, 1963

Ky punim me titullin: «*Figura e Skënderbeut simbol i popullit të vet*» është i kufizuar në veprën monumentale të M. Barletit «Historia e Skënderbeut». Ne mendojmë se ky kufizim nuk e çduk mundësinë e trajtimit të një teme të tillë brënda kuadrin vetëm barletian, sepse askush më mirë se Barleti nuk e ka pikturuar dhe nuk e ka pavdekësuar me zjarrin e atdashedhurisë në zëmër figurën e kryetrimin tonë legjendar në tërë gjerësinë dhe shumanëshmerinë e saj. Qëllimi i punimit është të tregojë se kjo figurë e Skënderbeut, e pikturuar nga Barleti, është në esencën e saj një shprehje e koncentruar e figurës së vetë popullit në tiparet themelore të saj dhe e aspiratave të tij për liri e pavarësi.

Skënderbeu, si gjithë heronjtë në histori, është pjellë e kohës dhe e popullit të vet. Ai lindi, jetoi e veprroi në një periudhë historike jo të zakonshme për popullin tonë. Në shekullin XV, zhvillimi ekonomik, i realizuar në botën evropiane, dhe paralelisht me të zhvillimi kultural, i konkretizuar në rrymën progresive të *humanizmit*, i cili ngrihej kundër obskurantizmit, kundër fatalizmit dhe nihilizmit fetar të mesjetës, rrymë që shënoi fillimin e *Rilindjes*, ishin shënjat që para-

lajmëronin vdekjen e botës së vjetër të rendit feudal të copëzuar dhe lindjen e një bote të re me shtete nacionalë të përqëndruar. Këto shenja e kjo erë e humanizmit frynte jetëdhënëse edhe në Shqipërinë tonë të asaj kohe. M'anë tjetër, rreziku i ri, që lindi nga invadimi turk, i cili filloi me pushtimin e disa qyteteve të Thrakës nga mezi i shek.XIV dhe vazhdoi pastaj të bënte përpara drejt shteteve të Ballkanit dhe të Evropës qendrore, nxirrte edhe për popullin tonë detyrën e veçantë dhe nevojën e domosdoshme për të mbrojtur lirinë dhe pavarësinë e tij. Pas një rezistence të gjatë për të evituar pushtimin e vëndit dhe pas disa vjet luftrash e fitoresh të veçuara për të eliminuar rendin e ri feudal ushtarak turk, shpresat dhe përpjekjet e tij përfunduan në dështim të plotë dhe në robëri të egër. Por populli nuk e duronte dot robërinë. Në mëndje dhe në zemër të tij vazhdonin të vlonin të pashuara dëshirat më të zjarra dhe tendencat më përparimtare të kohës: dashuria për liri e pavarësi, për atdhe e dinjitet njerëzor, për nder e krenari kombëtare, besimi në drejtësinë e çështjes që mbronte dhe në forcat e yeta, vendosmëria e paepur për ta bërë realitet detyrën e shënjtë të çlirimit nga robëria turke etj. Populli gjithashtu tani e ndjente plotësisht nevojën e zëvendësimit të rendit shtetëror feudal të copëzuar me krijimin e një shteti shqiptar të përqëndruar, sepse kjo nevojë dilte në këtë kohë e theksuar në Shqipëri nga rreziku që kishin përpara dhe që duhej t'i bënin ballë. Prandaj populli, i gënjyer në shpresat e veta me përpjekjet e veçuara, po përpiqej tani të siguronte çlirimin dhe lirinë e vet me mënyrë të re, duke i bashkuar të gjitha forcat në një front të vetëm. Pikërisht

në këtë kohë del në skenë Skënderbeu, i cili i kuptoi më mirë se kushdo tjetër aspiratat për liri të popullit, sepse «mëndja e tij», thotë Barleti, «s'e harronte lirinë»^{a)} (I, 62), b) si vetë populli, dhe prandaj, kur parësia e vëndit e ftonin «për të rifituar lirinë e humbur», ai «lavdëronte vullnetin e të gjithëvet dhe kujtimin e pashuar të lirisë në zëmrat e popullit» (po aty). Kështu, pra, Skënderbeu, i ftuar nga populli, në krye të popullit dhe së bashku me popullin, bëri atë që bëri, *mbrekullinë shqiptare të shek. XV*.

Barleti gjithashtu është pjellë e po atij shekulli dhe bir i denjë i po atij populli. Ai lindi e u rrit në atë kohë, kur lufta vigane e popullit shqiptar me Skënderbeun në krye ishte ngjitur në majën më të lartë të saj;^{b)} ai, pas vdekjes së kryetrimt, veproi edhe me armë në dorë për të mbrojtur atdheun e vet (Shkodrën); më në fund ai, pas robërimit definitiv^{c)} të Shqipërisë, u detyrua të marrë rrugën e mërgimit dhe atje, në dhe të huaj, e shkroi veprën, me atë kujtimin dhe zjarrin e mallit të pashuar për atdheun e humbur, në bazë të dhënash kryesisht nga shokë dhe bashkëluftëtarë të Skënderbeut. Si rrjedhim, ai e njihte mirë situatën komplekse, në të cilën u zhvillua lufta e madhërishtme shqiptare, njihte mirë popullin, jetën, zakonet, mendimet e tij, aspiratat, synimet dhe përpjekjet për t'i realizuar, njihte *frymën dhe heroikën e kohës bashkë me adhurimin e përgjithëshëm ndaj kryetrimt*. Kjo rrethanë përbën bazën objektive të pa-

a) Referimet bëhen në veprën e Barletit «Historia e Skënderbeut», përkthim shqip. Tiranë 1964

b) Barleti thuhet se lindi nga mezi i shek. XV (1450)

c) 1478 – 1479.

tundur, mbi të cilën mbështetet ndërtimi i veprës së Barletit. M'anë tjetër, kushdo që e lexon me vëmendjen e duhur këtë vepër monumentale të Barletit, nuk mund të mos konstatojë e të mos bindet se kujdesi i tij për të siguruar të vërtetën historike të faktevet, që përshkruhen e përmbahen në të, është i madh e i lavdërueshëm. Ai i shoshit dhe i diskuton çështjet duke u mbështetur në përfundimin e ngjarjevet, ashtu siç e kërkon «rregulli dhe ligji i historisë»; ai ka hall të madh për të vërtetën, me qëllim që t'ua lërë brezave të ardhëshëm sa më të pastër e më të kulluar. Ai thotë në një rast tekstualisht kështu: «Por rregulli dhe ligji i historisë është që, kur shumë gjëra të gabuara janë të përziera me të vërteta, të rrihen e të shoshiten mirë, me qëllim që të pastrohen si në ujë të kulluar përrenjsh dhe të ngelin të llagarta për ata që do t'i lexojnë këto shkrime tona» (VII, 289). Me gjithë këtë, disa historianë kanë pohuar se vepra në fjalë e Barletit dhe figura e Skënderbeut, e simbolizuar në të, janë më fort krijime fantazie, shpikje ose trillime të paqëna, se Barleti është më fort një përrallathurës e hartues «romanesh» pa kurrfarë vlere etj. etj. Por ata s'kanë të drejtë; ata gabojnë dhe bile rëndë e me një farë lehtësie të palejueshme, sepse pohimet e tyre nisen jo nga anë esenciale të veprës, por kryesisht nga forma dhe nga ndonjë gabim në hollësira, ato mbështeten kryesisht në stilin dhe në ndonjë hollësi informative të lajthitur të saj. Prandaj këto pohime janë të përcipta dhe të tepëruara. Por ndoshta madhështija brendimore e veprës, e pazakontë për ta, i bën që ta humbasin toruan e të hutohen para kësaj mbrekullie shqiptare, të rrallë në historinë e njerëzimit. Dhe është fat për

popullin dhe historinë tonë që u ndodh Barleti, ky sokol i pendës dhe gjer diku i pushkës, që, me zëmrën, e tij të zjarrtë prej shqiptari të kulluar dhe me mëndjen e tij të lartë e të mprehtë si vetë shpata e kryetrimt, e la të pavdekshëm këtë realitet historik të vepruar plotësisht dhe të jetuar pa dyshim në atdheun tonë heroik, *luftën e madhërishtme shqiptare për 25 vjet me radhë me Skënderbeun në krye*. Dhe e la në atë formë që mund ta linte, sepse, përveç të tjerave, siç do të shohim, «Fajin, na duket», siç thotë bukur Noli «s'e ka aqë Barleti sa Skënderbeu, i cili ua rrëmbeu mëndjen edhe atyre historianëve më gjakftohët.»^{a)} Dhe Barleti s'mund të ishte gjakftohët, aqë më tepër, kur veprën e shkruan, siç thamë, larg atdheut, i mërguar në dhe të huaj, me zjarrin e dashurisë dhe të mallit të pashuar për të në zëmër.

Në këtë luftë të shënjtë e legjendare të popullit tonë u çfaqën në shkallën më të lartë vetitë më të shënuara dhe më të shquara të tij. Barleti, duke ia veshur këto Skënderbeut dhe duke i shprehur të koncentruara përmes figurës së tij, nuk i shpik ato nga jashtë, — se s'është kollaj të shpikësh një Skënderbe! —, por i merr nga brënda, nga jeta, nga populli dhe vetë Skënderbeu. Barleti, si humanist, ndodhet nën influencën e shumanëshme të shkrimtarëve antikë, grekë dhe latinë, ai shkruan në bazë të parimit *artistikoletrar, estetik* dhe të *utilitetit* të historisë. Këto parime e shikonin historinë dhe *si art*, ato i caktonin asaj dhe qëllime të tjera, jo vetëm tregimin e thatë të ngjarjeve.

a) F. Noli, «Histori e Skënderbeut», Boston 1921, f.15. —

Nën **I**nfluencën e këtyre parimeve, stili i Barletit është poetik, i figurëshëm, impresionant, vërshonjës e fort i lulëzuar, me tendencë zmadhonyjëse, plot pane-gjirizëm në fjalimet dhe tërë retorizëm të dallgëzuar në përgjithësi. Barleti madje kur ia do puna e ia lejon rasti, nuk nguron të shtjerë në punë edhe *legendën* e *mbrekullinë*, sepse ai shkruan gjithëmonë me sytë të kthyer nga populli dhe të mbërthyer në adhurimin e popullit ndaj kryetrimt; por me këtë ai qëndron më afër *mënyrës popullore* të konceptimit, të shpjegimit dhe të idealizimit të faktevet historike. Dhe në kohën, kur Barleti mori në dorë pendën për të shkruar «Historinë e Skënderbeut», figura e kryetrimt tonë ishte rritur, shtuar e zmadhuar nga imagjinata popullore dhe nga dashuria e kujtimi i emrit dhe i trimërivet të tij. Por edhe *legjenda* e *mbrekullia* mbështeten në një fakt, edhe ato fshehin një brendi, që ne duhet ta zbulojmë e ta gjejmë. Dhe historia s'mund të kuptohet kurrë drejt, po s'u nisëm nga populli, po e harruam popullin, në çfarëdo forme që mund të shprehet ai.

Këto tipare stilistike natyrisht sikur nuk i shkojnë historisë, reptësisë shkencore të saj, por ato s'e prekin dot objektivitetin në brendi të faktevet, sepse kanë të bëjnë me *formën*. Forma, sado e lulëzuar apo e fryrë, sado e zbukuruar apo e zmadhuar që të jetë, s'mund ta çdukë brendinë, esencën e brëndëshme të saj, bërthamën e zjarrtë, që e ushqen, e rrit dhe e zbukuron këtë formë, mjafton që ajo të vështrohet drejt dhe që faktet të çvishen prej saj. Kështu ndodh edhe me Barletin dhe kështu duhet vështruar forma edhe tek ai. Atëhere ne nuk do të mund të pajtohemi kurrsesi me ata, që mohojnë vlerën e Barletit, dhe do ta kemi të

qartë pa asnjë dyshim se ai, përmes formës hiperbolike të tij, shpreh një realitet objektiv të pamohueshëm, por dhe të madhërishëm, aqë sa forma e madhërishme barletiane e shprehjes sikur i shkon e i përshtatet jo keq.

Pohimet e historianëve, pra, që e cilësojnë veprën e Barletit si krijim fantazie dhe të pavlerë, janë të *përcipta dhe të tepëruara*. Të përcipta, sepse ato *qëndrojnë në sipërfaqe*, të tepëruara, sepse përgjithësohen.

Le të shtojmë, para se të fillojmë nga detyra kryesore e këtij punimi, edhe diçka tjetër në favor të mendimit tonë se Barleti nuk është një thurës romaneshe e përrallash, por një «shkrimtar shumë i kujdesur në ndriçimin e çështjeve të Epirit «siç ka thënë bukur Bardhi ynë^a). Barleti është i vetëdijshëm dhe e pohon vetë se në ndonjë rast e tepëron në pikëpamje të stilit, porse këtë e bën jo pa ndonjë qëllim.

Stili i Barletit, përcaktohet edhe nga qëllimi, që ai i vë vehtes në këtë vepër. Dhe qëllimi kryesor i tij është që të vërë në dukje mirë e sa më me forcë përmbytjen e madhërishme të luftës legjendare të popullit tonë me kryetrimin e tij legjendar në krye dhe gjithashtu format e madhërishme të shtjellimit të saj, të tregojë forcën e paepur të popullit dhe heroizmin e tij të pashoq në luftën për liri, me formën gjithashtu më të madhërishme dhe më impresionante të stilit të tij poetik, vërshonjës e fort të lulëzuar, sepse kështu mendon se do t'ia arrijë më mirë qëllimit edukativ për të ngjallur në popullin e për të mbajtur në të të pashuar dashurinë për atdhe, për të pavdekësuar vetë popullin dhe heroin e tij. Pa mbajtur parasysh këtë qëllim të Barletit në veprën e tij, ne nuk mund ta vlerësojmë

a) F. Bardhi, «Skënderbeu», Tiranë 1957, f. 49.

atë drejt, sepse dielli nuk mbulohet me shoshë, siç thotë populli.

Më në fund le të themi se të dhënat e Barletit i konfirmojnë edhe kronikanë të ndryshëm të kohës, si bizantinë, turq etj. Kështu Halkokondili flet për një «rezistencë të pashpresuar» të shqiptarëve kundër Mehmetit II, duke admiruar trimërinë e tyre; Ashik Pashë Zaideja pohon kryengritjen e Skënderbeut kundër Muratit dhe humbjet turke në Shqipëri; Sabeliku admiron trimërinë dhe heroizmin e Skënderbeut në Itali, ku luftonte «*krahëçveshur*», siç thotë edhe Barleti, duke i kallur tmerrin armikut. Kështu edhe shumë të tjerë. Edhe historiografia jonë e re çdo ditë e më tepër po i konfirmon të dhënat e Barletit me dëshmi të reja. Por objektivitetin e Barletit e tregon më mirë se kushdo tjetër *vetë populli*, siç do ta shohim më poshtë, e tregon «mendimi i përgjithshëm i kombit tonë» a), siç e ka thënë bukur Bardhi ynë, ky patriot i flaktë dhe mbrojtës i drejtë i Skënderbeut, sepse populli e ka ruajtur të gjallë e të pavdekur në zëmër e në mendje për shekuj me radhë kujtimin dhe adhurimin për kryetrimin, sepse në figurën e Skënderbeut të Barletit mishërohet vetë populli, tiparet dhe vetitë e tij më të bukura, aspiratat e tij për liri e pavarësi, sepse Skënderbeu është për jetë e mot i pavdekshëm në shpirt të popullit. E vërteta, pra, objektive e pamohueshme, që s'mund të hidhet poshtë nga asnjëri, mbetet kjo, se Barleti, i cili shkruan kurdoherë me sytë të kthyer nga populli dhe të mbërthyer në adhurimin e popullit ndaj kryetrimin, me stilin dhe formën e tij hiperbolike, përmes figurës së Skënderbeut të ngritur në simbol,

a) F. Bardhi, V. C., f. 74.